

Tartalom: Közlemények Erdélyről, (Vándor) 201. l. Válasz a' Z. úr' szebeni naplótartott feleletjére, (B. — i. — f.) 206. l.

Közlemények Erdélyről.

II. Közlemény

Fel- és Al-csík.

(Folytatás.)

Némi kis nevezetessége Csík Szeredának a' közte levő vár, melly régi oklevelekben „Mikó vára“ vagy „Mikóújvára“ név alatt fordul elő. Áll egy négyszegű várfallal, sánczszal, és négyszegletén négy bástyával ellátott emeletes kastélyból, mellyben az 1-ső székely gyalog ezred' tisztjei laknak. Felebb már érintett, hogy távolról jól mutat; de közelről igen csalódottaknak találандjuk szemünket; az ősi idők' emléke is, mellyet távoli nézete keltett bennünk, egészen elfanyarul a' jelenkor' gépszerű hősei' látására. Maga az erősség minden inkább, mint erősség. Megerősítésében és építményeiben semmi stylus, semmi hadtudományi előszámítás. De azokat kár is lett volna ide vesztegetni. Hol ezen vár fekszik, ott várnál, sáncznál, bástyánál, ágyunál, szuronynál erősebb vár vagy — a' derék székely nemzet. Midőn a' „pro aris et focis“ vívó nép nem lenne képes maga „hon“át, 's e' három betű alatt foglaltatott mindenét megvédeni: keveset használnának akkor a' halomra rakott kövek. Jogtipró zsarnok' zsoldosainak, vagy pártos támadók előtt gyáván bujkálóknak hasznosak lehetnek az illy védfalak; de honérdekében vívott harcokban

olly fekvésű 's környezetű helyeken, mint Csík Szereda, nagy szolgálatot nem tehetnének.

Ezen vár' eredetéről 's történetéről Benkő specialis Transilvaniájában azt mondja, hogy ennek építője volt a' 17ik században, u. m. 1620 körül báró Mikó Ferencz, Csík, Gyergyó, és Kászonszékek' akkori főkapitánya, kiről „Mikó vára“ nevezetét vette. Építette pedig azért, mivel Bethlen Gábor, ki később erdélyi fejedelem lett, főkapitánya levén az irt székeknek, Báthoci Gábor akkori fejedelem 1611ben alkaptányyná nevezte irt Mikó Ferenczet, de ennek nem levén birtoka a' székben, a' törvény*) illy megsértéséért sokan zugtak, mit igen sajnosan vett. Nem sokára főkapitányságot nyerve, hihetőleg a' birtoktalanságáért zuglódók' nyelve' megzabolázhatása végett, vagy pénzen vásárolt, vagy a' fejedelemnek itt levő birtokai- ból, vagy — a' mi hihetőbb — a' két szék' öszverugó határaiból, adomány' (donatio) útján annyi földet nyert, hová házakat és várat építhetne, még pedig olly feltétellel, hogy halála után ezen vár a' fennevezett Székekre szállana, mit abból következtethetni, hogy ezen vár' tulajdonossága az ő halála után nem a' Mikó-családra szállott, hanem Csíkszékekre. Az így nyert birtokra építette aztán Mikóvárat, mellyet 1661ben a' honunkat dúló törökök és tatárok öszveromboltak volt, de 1714-ben VI. Károly csá-

*) Compil. const. II. rész, 1 tit. 1. 4. 5. art. 16. 17. fejedelmi feltétél.

szar uralkodása alatt gróf Steinville István helyre állította, 's a' határszéli katonaság' felállításával az első székely ezred' kormányhelyvé rendelte, miszerint ma már méltán van régi neve Szeredavára névre változtatva. Megczáfolja egyszersmind Benkő azokat, kik a' vár' eredetét régi időkre akarják visszavinni, úgy azokat, kik azt állítják, hogy Mikó hűtlenséggel megbélyegezve vesztette volna el ezen várat, végre azokat, kik azt állítják, hogy itt régen 3 vár lett volna, egyik Tzyk vagy Ezyk nevezetű, mellyről a' szék nevezetnék, másik Szereda, harmadik Mikóvár. Az elsőt soha sem létezettnek, a' másodikat nem várnak, hanem a' mai megerősítetlen és kerítetlen mezővárosnak, a' harmadikat végre a' leirt várnak mondja lenni.

Csík Szeredán van egy kis tanító intézet a' katonák számára, mellybe csakugyan nem katonákat is felvesznek. Szerkezete, 's állapota hasonló a' Gyergyó Szentmiklósihoz. Van egy kis leánynevelő intézet is, hol egy illy czélra megkivántató miveltséggel bíró kisasszony tanít a' jánlott házaktól felfogadott leányokat himezni, zenélni, tánczolni, német nyelvre. De ezt inkább magános házi nevelésnek, mint intézetnek mondhatni.

Csík Szeredával egészen öszve függ Martonfalva, de nem tartozik a' mezőváros' hatósága, hanem a' zsögödi bíróság alá, mi erősíteni látszik azon véleményt, hogy Csík Szereda Fel-és Al-csík végfalui' (Taplocza és Zsögöd) határaitól fogatott fel 's alakult várossá. Martonfalvára alább, Al-csík' falui között, visszatérendünk.

Faluk Fel-csíkban:

1.) Szent Domokos Gyergyóból jöve első falu Csíkban, Tekerőpataktól 5, Vaslábtól 4 óra távolságra; az innen csak 2—3 órányira kezdődő Ölt' vize mellett. Lakói székely kato-

nák; számok r. cath. 1645, g. e. hitü 121 lélek. Határok tág, de sovány. Élelmöket nagyobb-részt az ezen határon fekvő rézbányák' körüli munkákból szerzik, főkép szénégetésből, melly itt a' bő havasokban mindenkinek szabad. Szenet fenyőből égetnek, melly e' végre nagyon czélszerű.

Szent Domokos' „experialás“át — nem lévén benne semmi experialandó — hamar végezve siettem a' 1½ órai távolságra fekvő gazdag rézbányákhoz (Balánba), hova 3—4 órák alatt szerencsésen meg is érkeztem. Van-e a' két helység közt valami följegyzendő, megvallom, nem tudom, pedig egész vándorlásom alatt szívesebb „kalauz“okra, 's bővebb beszédű útítársakra nem találtam. De milly silány volt útazásom tapasztalásokban, olly gazdag volt kalandokban. Megfogja bocsátani szemöldráncozást unt olvasóm, ha egy párt beszövök ezen száraz és álomhozó magyarázatok közé. Mielőtt Szent Domokost elhagynám czélszerűnek véltem megvizsgálni: mennyire igaz az országút melletti fogadó' oldalára ragasztott öndicsérő árjegyzék? Tapasztalásom az lőn, hogy a' fogadós jó rátottát tud készíteni, de nagyon „borsos“t. Ha tudnám, hogy azon ozsonna olly érdekes, és élv-adó olvasómnak, mint nekem volt, többet is szólnék róla, de ezt nem remélve, csak azt mondom, hogy ozsonnám alatt szerencsés voltam egy szolgálatra nagyon kész kocsis' szíveségébe jutni, ki szerfeletti sympathiát érzett irántam, 's azonnal is barátságot kötve velem, tovább elkísért barátság' fejében fél óránál, bár a' kiöntött Ölt' vize nagyon alkalmatlanná tette utunkat. Mondá, hogy ő is jártas költes ember; mindenütt járt, hol én; de nem gyalog ám, hanem kocsi-val. Sokat törte fejét, hol szerezhethetne nekem valami „conditio“t. Én jó szándékával enyelegve minden jóvallata ellen kifogást tettem. Szerzett maga mellé béresnek; de azt mondam, félek az ökörtől; mert megdöf; 's ez az ellen-

szenv benne is megvolt minden szarvasmarha iránt. Javaslá, hogy fungens inassokat valamikép szöktetnök el, 's állanék be csizmatakarító-nak. Erre nem merém magamat ajánlani; mert igen nagy hajlandóságot tapasztaltam magamban gazdám' csizmáját minden estve megsétáltatni, néha meg is tánczoltatni; 's benne ez a' hajlandóság is meg volt. Szerze kulcsárságot, de illy síkos pályán megint féltém magam'; 's hogy vele sincs különben a' dolog fölösleges volt mondania. Azt mondá: Brassóban iródeákságot is kaphatnék, ha irást tudnék; de azt mondám, deáktalan ember vagyok; 's csudálatos szellem-rokonság! ő is ezen nyavalyában sínlett. Utolsó szava is az volt hozzám: „no! nem mondom, hogy a' bányánál is nem adódik valami statio!“

Alig menekvém meg szives conditio szerzőmtől, más szives hang utódék fülembe. Egy jámbor öreg ballikála két ökörrrel szekérral az erdő felé, 's hiva szekérére. Én nem akartam; de székely szivesség elől nem olly könnyű kiállani: akarva nem akarva szekérére kellett ülnöm. Állott pedig az ő szekere négy kerékből, mellyek szokott módon tengelyekkel öszve voltak foglalva; az elő, és utó tengelyt egy hosszú kopasz fa (nyujtó) foglalá öszve, 's mind a' volt a' többi. Ezen egyszerű batárd' kényelmetlen vánkosain kelle egy orányit csigai lassúsággal zökögnöm a' köves úton. Ha lábaim alá bocsátottam vissza türődtek a' földön; ha felemeltem magamnak kellett volna lefordulnom. Puskámat — kedves utitársamat — 's vándor tarisnyámat, melly minden vagyonomat magában foglalá, minden zökkenésre nyaktörés és pusztulás fenyegette. Jó szivü gazdám ebből mit sem sejtve nagy megelepedéssel beszélte feleségével megösmérkedését, szerelmét, öszvekelését 's élte' minden körülményeit. Akarmit kérdeztem harmadik szóra már tárgyánál volt. Még ott is, hol utunk valahára külön vált, nem akart letenni, hanem érettem tovább jöni. Jóságért

megkínálám néhány garassal; azt nem fogadá el de azt mondá: „ha csak ugyan megakarom valamivel jutalmazni, mondjam meg neki: „miért járok én így szerteszt?“ Utazásom' kezdetén ez kedves kérdés lett volna; mert szerettem élvezemet fejtegetni; de mi után napjában legálább tízszer el kellett ugyan azon dolgot beszélnem, már alkalmasint bele untam; még is a' jó öregnek elmondám őszintén utazásom' okát; de ő egy szót sem hitt el belőle, 's fontos jóslatok és találgatások közt vált meg tőlem.

Azt hittem csendesen sétálhatok már be az óra negyednyire fekvő Balánba; 's im egy harmadik ember ismét kinzani kezde szivességeivel, mellyek állottak a' falu' titkainak bizalmas közléséből. Ettől is csak annyit okulhattam mint a' más kettőtől; mert minden kérdésemre csak falusi historiákkal felele. Meg kell vallanom egy dévajságomat: a' jó szivü fecsegő soha sem tudta megholt anyját „isten nyugossa meg“ nélkül említeni; ezt észre véve unalmamban legálább 50-szer megnyugtattam rövid együtt mulatásomi alatt a' szegény néhait.

Megerkeztem végre a' kis új telepfaluba; de mekkora volt ijedségem, hallván, hogy kényelmes fogadó nem levén, ismét valaki' szivességéhez leszek kénytelen folyamodni. A' helybeli valóban szives sebész, kinél szállást kértem, megezáfolta aggodalmomat; de alig értette meg a' bányatulajdonos úr, hogy idegen átutazó érkezett, azonnal áthivatott, 's itt a' vig kedvü társaságban jó izüen mulattunk az napi, úgy más úti kalandjaimon.

2) Balán (Balaan) új telep. Keletkezett 1818 óta a' csik szent domokosi határon levő rézbányákhoz tartozó hivataloskodók' és munkások' házaiból, Szent Domokostól 1½ órányi távulságra északra, a' Nagy Ólt' pataka mellett, melly innen 5½ órányira ered Lóhavas nevü hegyből 's az Ólt' nagyobb ágát teszi. Lakószáma 515, kik születésre nézve különböző nemzet-

beliek, nagyobb része oláh és székely, vallásra nézve római catholicusok, 1825 óta külön megyét (ecclesiát) formálnak. A' róm. cath. templom csinos; a' házak kis várost mutatnak; köztök a' bányatulajdonos' laka kitetsző; van itt több bánya körül hivataloskodókon kívül egy sebész kis gyógytárral. Az itteni rézbányák leg-gazdagabbak Erdélyben. 4 — 7 ér is foly le egy-más mellett, erei 1 — 4! újni szélesek, lefelé folyók. Természet gyakran találak; engemet szép darabbal ajándékoztak meg. Ezen bányák' története érdekes és tanulságos. Egy Opra Já-nos nevű udvarhelyszéki bethfalvi oláh, mint pakulár, a' havasok közt járván nyájával, látott ezen sziklákön nyárközépbén jégcsapokat csillámlani. Ez előtte különösnek tetszett; bot-jával közéjük dobva, néhánynak birtokába ju-tott; közlelől nézve észrevette, hogy nem jég; de mi lehessen egyéb? azt meg nem foghatta. Csudájában haza vitte, 's gazdájának, a' bács-nak megmutatta; ez természetesen aranyának néz-te. Feljelentették a' tisztségnek, ez a' felsőbb-ségnek. A' kir. fiscus kezét tevén a' helyre bá-nyát nyitott, a' feltalálót, érdemét méltánylan-dó, lerajzoltatta, 's bár a' félszemre vak oláh-nak az is nagy kegyelem volt, még ezen felül évdíjtis (m. e. 80 pfrt) rendelt számá-ra. Meg-halván Opra János, felesége második házasságra lépett. A' második férj, névre — ne hogy tör-ténetkönyvben hiányt okozzon elballgatása — Burszán Thodor, az ajándéklevelet elcsentette, 's m. e. 10 évig vonta a' fizetést; de kitudod-ván ravaszága, Udvarhelyszék' tisztségének át-iratott kinyomozása. Burszán e'béli bújában el-bujdosott. Opra' törvényes fija Bécsig felgyalog-lott, ha hogy az évdíjt önrészére is megkaphat-ná; de nem adták meg, 's mai napig nagy sze-génységben él. Melly utolsó igen bizonyos a-datból tudom. A' megnyitott rézbányákat 1816-ig a' kir. kamara kezelte szokott módon; de é-venként 2 — 3 ezer forint kárával, akár azért;

mert tisztel az erek' elfacsarodását nem értve, rossz arányban dolgoztak, akár azért; mert a' sok kamarai tiszték' nagy fizetése a' kevésbbé szerencsés évek' jövedelmét elnyelte; annál fog-va a' kamara, felügyelő tisztel' javaslatából, a' bánya' mivelését felhagyatni rendelvén, már az építmények is nagyobbára elpusztítottak, midőn a' mostani bányatulajdonos Zakariás úr két test-véréivel a' bányát megvizsgálván a' bányatulaj-donosságot megvásárolták a' kir. kamarától 5000 váltó forintön. A' három testvér 4 — 5 évig közösön mivelte; ekkor a' harmadik testvért e-gyezmény mellett kifizették 40,000 rforinttal. Később a' mostani tulajdonos második testvé-re' részét is átvette, olly feltétellel, hogy 10 évig fizessen négy-négy ezer forintot; a' 10. év' elteltével birja 3 évig egyedül bérfizetés nélkül, 3 év mulva a' második testvére'nek ismét legyen joga félrészben a' bányához állani. Most ezen nagyon emberséges tulajdonos birja és kezeli dézma fizetés mellett. Ez intő példál szolgál-hatna mind azoknak, kik olly birtokot szeret-nek igazgatni, mellynek kezelését és felügyelé-sét drágán fizetett zsoldosokra kéntelenek bíz-ni. Nem csak dús jövedelem-források vonatnak el az által a' szabad kéz' és ész' szorgalma e-lől, hanem maga a' birtokos is aránylag keve-sebb jövedelmet von (mert többet költ a' ke-zelőkre és felügyelőkre) mintha huzamosabb i-dőre haszonbérbe adná, vagy — hasznos felté-telek mellett megváltatni engedné. A' sok ész-töréssel felgondolt „ellenőrség“ek, „visitatioik“, „inspectioik“ utoljára többet szoktak elnyelni magok, mint megmenteni másoktól.

Bálában van egy rézhámor (Hammer); de kicsiben működik. A' Compil. Constit. III. része 8. tit. 2dik articulussában 1655-ből ez a' rendelkezés van; — Csíkban annakelőtte a' há-morhoz szabadoson fát vágathattanak; azért en-nekutána is azon szabadságban tartassanak meg, mint ennek előtte, úgy ezután is szokott fize-

tések megjárván. " De ezen törvény nem erről a' hámorrról szól, mellynek akkor híre porasem volt, hanem a' csík-madarasiról, mellynek most nincs sem híre, sem pora. A' bányáktól 2—3 órányi messzire vagon azon szép mészkőszikla sor, melly Gyergyóból jövő útba olly szépen látszik, mintha sziklából nőtt bokrocskák lennének sorba állítva. Közel semmit sem mutat; de így sok dologgal járunk, legtöbbször emberekkel. A' szikla sor' általános neve Tarkő vagy Terkő, de egyes ágainak saját nevei vannak, pl. Egyes kő, Feketehagymás, Iványos, Ecsém teteje, Tarkő vagy Tarvészhegyese, 's a' t. Azt mondják: ezen hegyekről Moldováig belátni, 's még falukat is láthatni ép szemmel, 's tiszta időben. Én ezt előre is kötve hittem; mert többször tapasztaltam utamban, hogy a' szélhelyekből minden magasabb hegyről moldovai falut látnak az emberek, mellyeket az én különben éppen nem tudói szemem soha sem vala elég ép fel fogni: a' következés igazolta tamási hihetelenségemet; mert legfennebb vagy egy moldvai szélhavas' megkülönböztethetlen tetejét láttam. Nincs messze innen a' Hoszszu havas nevű igazán „hosszu“ kopasz havas, melly a' Moldva felől országszél.

Bálántól Csík' tére felé jöve, a' bányától két órányira nem a' nagy útban ugyan; de gyalog utasnak útba ejthetőleg, van egy hely, Pásztor' bükke nevű, hol Báthori András, bibornok, 's rokonának Báthori Zsigmondnak átengedéséből erdélyi fejedelem, a' Szeben és Schellenberg között Mihály Vajda ellen elvesztett csatából szaladva, Ördög Balázs által megöletett, 's előbb egy ifju pásztor által itt eltemettetett. A' hely, hol sírja állott, maig is mutattatik. 1812-ben csík szent domokosi róm. cath. pap Puskás Tamás engesztelő áldozatul ide egy keresztet emeltetett, mivel azon hely mindaddig — nem termett. A' kereszt' felírása méltó megolvastatni. Évenként keresztjárások' alkalmával a' nép e-

zen kereszthez is búcsut szokott járni. Tudva van, hogy Báthori' porai most a' k. fejevári sírboltban nyugszanak.

3) Szent Tamás az Ólt' jobb partján, a' térben. Szent Domokostól $\frac{1}{4}$ óraitávolságra; lakói székelyek és székelyesedett oláhok, számok: róm. cath. 1184. görög egyesült hitű, kik a' szent domokosi anya megyéhez tartoznak 208 lélek. Lakják ezen kívül több nemesek, 's ezek közt jelesen Csíkszék' mostani közkedvességű nestori fő király bírāja csík szent domokosi Sándor Mihály úr, kit 1834-ben hazánk' Rendei ideiglenes országos elnökké voltak felkiáltandók, azon okból, mivel hazánk' főhivatalosai közt egyedül volt akkor, ki hivatalát törvényesen választott kormány' közbejövetele által nyerte; de agg kora miatt gyengélkedő egészsége nem engedte azon országgyűlésen megjelennie, Nagyot vesztene, ki Csíkot a' nélkül utazná keresztül, hogy az úri családjához tartozókat ismerni tanulja. Az együtt olly ritkán találtató őszintes természetességet és simult miveltséget egyesítve találandja nyájas körökben, mint Csík' előkelő házáinál általában. Székely lakói első gyalog ezeredhez tartozó katonák. Itteni birtokos Boros József urnál egy kard van, a' szomszéd nagy boldogasszonyfalvi megyetemplomában pedig egy kehely és egy kasula, mellyről az a' vélemény, hogy Báthori Andráséi lettek volna; de bizonyos adat egyikre sincs; csak annyi hihetőség, hogy közel találtattak azon helyekhez, hol a' szerencsétlen bibornok megöletett, 's nekie mint egyházi férfinak, 's egyszersmind szaladó vitéznek illy nemű portékái lehettek, azonban ott, hol a' vakítani és vakítani szeretők' száma olly sereg, mint a' homály szeretőbb korban volt itt, bajos hinni a' hihetőségnek.

4) Jenőfalva a' közte folyó Ólt' partjain, hol az Ostgros nevű havasból külön ágakban eredő, de 3 órai folyás után öszvesza-

kadó Rác- és Székasszó patakok bele ömlenek. Lakósi mentséges és katonáskodó székelyek, 's székelyesedett oláhok. Számok: róm. cath. 840. gör. egy. 147. lélek.

5) **Karczfalva** öszveragadva, sőt egy anya megyét alkotva Jenőfalvával. Lakói száma róm. cath. 900.

6) **Dánfalva** szinte öszveragadva az előbbiekkal, mellyeknek leány megyéje. Lakói száma 721 lélek, róm. catholicusok, és székely katonák. Lenk, ki nagy pontossággal feljegyeztet minden kis patakot, 's utána én is kényelmesen átirogatom, azt is írva hagyta, hogy a' Nagy Matusca patak — melly csakugyan csupán a' Kis Matusca' patakához képest nagy — mi után eredetétől, az Ostoros havastól 3 órát folyt, 's a' Kis havas, Fertőtetej, és Hargi hegyekből eredő Kis Matusca' patakát jobb partilag öblébe fogadta, csupán **Városon** folyva keresztül mindjárt ezen falu mellett az Óltba ömlik.

7) **Város** egészen öszveragadva a' főlebbiekkal, 's egyéb tekintetekben is azokhoz hasonlító. Lakói száma 622. lélek, róm. cath.

8) **Óltfalva** hasonlólag öszveragadva az előbbiekkal, fekszik az Ólt' jobb partján. Szembe vele bal partilag ömlik Óltba a' kis Lesőt' pataka.

Ezen öt faluk teljesen öszve érnek ugyan; de mindenik végén fel vagyon jegyezve a' csíki jó rendszerint fekete sasos táblákra a' falu' kezdete és vége. Ezen faluk egy megyéhez tartoznak; együtt Nagy Boldogasszonyfalva névvel is neveztetnek; de kár a' gyökeres magyar nevet így elkeresztelni.

9) **Madaras** az Ólt' két partján, mellybe itt a' Hargita, Asztalkötetej és Galussatetej nevű havasokból jövő Kismadaras patak; alább pedig egy óra negyednyivel a' Bodorvize tetej nevű havasból eredő Kődpatak ömlenek. Óltfalvától $\frac{3}{4}$ órai távolságra fekszik. Lakósi mentséges nemesek, katonáskodó székelyek, székely e-

redetű, és székelyesedett oláh zsellérek. Számok: róm. cath. 1253. gör. egy. hitű 48 lélek. Itt volt a' fennemlített vashámor.

10) **Rákos** az Ólt' balpartján, hol a' Lóvész, Urhegy, Jovész, Tekerő és Széphavasokból jövő, 's Ajnádon, Szent Mihályon, Vacsárcsin, Göröcsfalván keresztül folyó Rákos' pataka $\frac{3}{2}$ órai folyás után balpartról bele ömlik. Madarastól egy rövid óra — ha ugyan lehet egyik óra rövidebb a' másnál. — Lakósi székely nemesek, illetőleg szélbeli katonák, és székelyesült oláhok. Számok: r. cath. 1070. g. e. 13. lélek. A' megye' (ecclesia) jegyzőkönyve érdekes adatokat bír.

11.) **Vacsárcsi** öszve függő Rákossal. Lakósi mentséges és katonáskodó székely nemesek, 's ezeknek zsellérei. Számok r. cath. 640.

(Folytatása 's vége a' következő felévben.)

Vándor.

Válasz

Z. úr' szebeni naplóra tett feleletjére.

A' Transilvania' 41-dik számában Z. úr' a' szebeni napló' íróját czáfolni igyekezvén olly váddal terheli, 's ollyat fog reá, mi nem mondatott. Nem személyeskedésből, hanem igazolás' okáért légyen szabad Z. úr' gyanúsító szavaira, mellyek félreértésen vagy elmagyarázáson alapulnak, egy pár felvilágosító észrevételt tenni, nehogy Z. urral más rokon gondolkodású olvasók is, a' naplóban közlötteket balra magyarázva, azon ráfogásoknak hitelt adjanak.

Z. úr' mondja: „a' levelező a' szükséges, és illendőségen feljül azon utált gyanut akará Szebenre, 's előljároságára hárintani, mintha a' németség a' magyar nyelv iránti nemzeti lelkesedésnek ellene szegezné magát,“ — 's itt elbeszéli hogy Páli úr 6 színjátéknak aprilis' első napjaiban előadhatására előljároságától az engedelmet még a' nagyhét előtt megnyeré, de ő

a' kitűzött időt elmulasztá; az újabban kért engedelem pedig a' német színház' jövedelmének csökkentése' tekintetéből meg nem adathaték, 's a' t. Itt az előljárást Z. úr maga kívánja gyanuba keverni, mivel olyanokat is mond, mikről a' napló hallgatott; a' naplóban csak ennyi van: „Páli úr 6 színdarab' előadhatására nyere engedelmet,“ — később meg ez: „Páli úr a' magyar közönség' azon kívánatának, hogy továbbra is maradjon, hódolva, a' még újabban kért 6 játék' előadhatására tagadó választ kapá.“ — Hol mondatik ebben az előljárásról, a' megtagadás' okairól, 's Szeben' lakóairól csak egy szó is? pedig azt, hogy ezen megtagadásért nem csak az egész magyar közönség, hanem a' németység közül is sokan bosszankodtak, tagadni nem lehet. Itt a' naplónak lett volna mezeje iveket is írni, de kedvetlen hírekkel állani előlve ellenlétén, készakarva hallgatott. E' helytt a' Páli úr részére legyen szabad egy rövid felvilágosító jegyzést tenni. Igaz hogy P. úr aprilis' első napjaira nyere engedelmet, de a' műkedvellők' színházat csak 6kán kapá meg, 12-kén elkezdődék a' nagyhét; mikor játszani nem vala szabad, 's így P. urnak csak öt napja vala, hogy Thalia' templomá' sátorfáit öszve szedje, személyzetével szekerekre rakodják, Szászvárosról Szebenbe utazzék, hol a' több évektől bezárva állott színházat kitakarítsa, poroztassa, tatarozza 's a' t. 's a' t., 's a' mi ötöt, 's közönségét leginkább érdeklé, hogy azon 5 nap alatt az engedett 6 játékot elő is adhassa.

Z. úr' ezen vádjára: „a' béküldő benünket a' hidegkebel' 's előítélet' gyanujától megkímélhet vala“ — a' legszelidebben szólva nem mondhatni egyebet, mint hogy az merő ráfogás, mert Szeben' lakóairól éppen nem hideg, hanem meleg keblőség mondatott. A' naplóban tisztán olvashatni: „Páli úr-

nak ohajtjuk hogy Brassóban, ha nem több meleg kebelre is, de kevesebb előítéletre találjon!“ ebből inkább azt érthette volna Z. úr, hogy P. úr Szebenben annyi meleg kebelre talált, minél néki többet a' napló' írója, sok jó ohajtásai mellett, még Brassóban sem kívánhattott, hanem ha Z. urat az is sérti, ha felebarátunknak jót kívánunk. Ezen kívánság is, hogy kevesebb előítéletre találjon, teljességgel nem vala sértés, hanem csupa jámbor ohajtás. Azt, hogy a' P. úr' társaságairánt egyáltalában nagy előítélettel voltunk, ma sem tagadhatjuk, 's ezt maga P. úr is jól tudta. Őszinte megvallva, minden magyar néző — mert másokról nem szólunk — az első játék' előadásakor félve lépett a' színházba, de a' játék' folyta alatt, a' bévitt előítélet oszolni kezdé, 's a' színházat — a' magyar közönség — meglegedve hagyá el.

Z. úr' azon örvendezését, hol így szól: „örvendeni fogunk ha a' magyar nyelv' nemtője, Brassó' előítélet nélküli német lakóai közt Páli úr' zsebeit megtölti,“ — ha nem gúnyszülte öröm, szívünkől köszönjük, ámbár nehezen hiszszük, hogy P. úr a' napi rendes kiadásokon feljül zsebeit megtömhesse, és pedig azért hiszszük nehezen, mert a' szebeni költségeit is ön erszényéből pótolá. De másfelől hogy Szebenben — sőt hazánkban akár hol is — bár mi ajku színház igazgató zsebeit tele tömhesse, gondoljuk Z. úr is nehezen hiszi, kivált ha méltóztatik csak a' mult nyárra visszaemlékezni, midőn a' mostani német színház' igazgatói, a' minden jövedelmet csökkenthető akadályokat elhárító pártfogás, és a' sok dramai művészet' éldelese' nyújtása mellett is megbuknak, ha egy idegen nagy pártfogó, az arena' felállításával — mint Szebenben új látványnyal — őket a' tönkrejuttás' örvényéből ki nem ragadja.

A' fentebbi örvendeni fogunkjához, hogy P. úr zsebei' tömhetése annál sikeresebb

légyen, Z. úr egyszeriben ezen intést ragasztja: „azon föltétellel, hogy a' német ajku népnek szabadságában áll, egy nyelvet sem szeretni inkább, mint ön nyelvét;“ — tudunkra a' német ajku nép ezen szabadságát senki sem akadályozá. Vajha ezt mondhassuk a' magyar ajku népről is. Különben Z. úr ezen föltételes intéséért háládatos köszönettel tartozunk, 's azt merőben magunkévá tévén, ohajtjuk, hogy a' két testvérházában minden magyar joggal bíró, 's magát magyarnak tartó egyén, kiknek egyről egyig hasonló szabadságokban áll, egy nyelvet sem becsülni többre, 's szeretni inkább mint ön nyelvet, viszhangra találjon!! Ekkor nem lesz szükség mindenütt, 's mindenha édes hazánk 's nyelvünk' nemtőjét hívni segédül.

Végre Z. úr a' szerkeztőség előtt is gyanuba akarja hozni a' napló' íróját, 's kéri, hogy az illy kedvetlen tudósításokat, minők a' naplóban számosok találtak, lapjaiba nevégye fel. Ezen kérést valóban nem tudjuk, ha tréfának-e vagy gúnynak tartasuk, mert a' napló' minden számjait figyelemmel átolvasva, a' számos szót csak e' következőkre alkalmaztathatni:

„A' szászok — Z. úr szerint a' németek — örömmel fogadák a' magyar olvasó társaság iránti felszólítást, 's több lelkes tagjai részvényesei ezen egyesületnek.“ — „Szeben' balítélet nélküli polgárai közt, az ipar és szorgalom iránt nyilván mutatkozik a' mindent magával ragadó időlelke“ — „alig hiszszük, hogy hazánk' bár mellyik városa egyes mulatsági körében annyi szép arcot, égő szemet, 's bájló tekintetet lehessen látni mint Szebenben“ — „a' répaczukorgyár' részvényesei nem csak magoknak kívánnak hasznot, hanem az alsóbb néposztály' sorsát is kívánják türethőbbé tenni.“ — „Sétányunk a' két testvérházában egy a' legszebbek közül,“ — „hangászati egye-

sületünk óriási lépéseket tett,“ — „azon lelkesedés, melly hasznos egyesületeket létesítve boldogítja honunkat, nem hagyá tespedni városunk' lakosait is, 's egy casino' hasznos voltát mélyen érzék.“ — 's a' t. 's a' t. Ha Z. úr ezeket 's az ezekhez hasonlókat, minőkkel a' napló rakva, 's mellyekről annak közlője megvalgyőződve — nem tartja igazaknak, hanem alaptalanoknak, merő ráfogásoknak, vagy talán még hízkelkedésnek is, lépjék föl nyiltan, mint ki talán, régibb szebeni lakos, 's ennek népe' jellemébe mélyebben lát; 's azt gyökeresebben esmérí, czáfolja meg ellenkezőleg. Mindezeknek nem létezését bizonyítsa bé adatokkal, mutassa meg hogy nem mind arany a' mi fényes, a' napló' íróját győzze meg, hogy a' felhozottakat csak nagyító üvegen látta, vagy hogy mindazok csupa hízkelkedések voltak légyen. Ekkor, ha mind ezt megtészi — mit nehezen hízhetünk — Z. úr előtt, mint közönsége' képviselője előtt, mind azokat, miket eddig elő a' naplóban elmondánk, azonnal innepélyesen visszavonjuk. Addig pedig mig ez megtörténék, engedje jó szándék szülte csekély jegyzeteinket tovább is folytatnunk, mellyek úgy is, mihelyt az olvasó közönség rájok ún, a' szerkeztőségtől kérés nélkül félredobotnak.

Válaszunkban ezen jegyzéseket, Z. úr által a' napló' írójára ráfogott minden barátságatlan gyanu' 's vád' elhárítására, elmondani igen szükségeseknek láttuk. Egyszersmind egész bizodalommal kérjük Z. urat, hogy hathatós közbenvetése által, légyen munkás benne, hogy jövendőre nézve is, hazánkiai, légyenek azok színjászok, hangászok, vagy bár miféle művészek, találjanak ha nem több pártfogást, de legalább annyit, mennyit több rendbéli külföldről jött színjászok, hangászok, gymnasticai gyakorlók, erőmutatványosok, művészi lovaglók, gyorsfutók, fabákkal járók, 's több ezekhez hasonlók. Ekkor meg lehet győződve, hogy még árnyékát sem fogja látni — mint most — a' szeben' lakosait, 's előljároságát illető, 's Z. úr által előitéletnek, 's hidegkeblűségnek magyarázott gyanúnak. —

B - i - t.

(Vége az első félévnek).